

Θεολογική θεώρηση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης

Ορθοδοξία / Βιοηθική

Ευαγγελία Μαρίτσα, PhDc., MSc., Προϊσταμένη Γενικής Γραμματείας, Δημοσίων Σχέσεων & Εθιμοτυπίας Ναυτικού Νοσοκομείου Αθηνών

Ο άνθρωπος είναι πλασμένος «κατ' εικόνα Θεού», και στην προσπάθειά του να «ομοιωθεί» με τον Θεό παραλληλίζει τις δυνάμεις του με τον Θεό, και ενίοτε λειτουργεί απέναντι στον Αυτόν. ως να είναι ο ίδιος Θεός και αυτό αποτελεί «ύβρη». Τουναντίον, «*Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αἷτιος τῆς ὑπάρξεώς του. Κάθε ἀναγωγή στὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς του πρέπει νὰ γίνεται μὲ αἴσθημα δέους καὶ ὄχι μὲ ὕβριν*» (Εκκλησία της Ελλάδος, 2006). Η εκκλησία εντάσσει στην διδασκαλία της τα ηθικά ζητήματα που αναφύονται από την εφαρμογή γενετικής μηχανικής στον άνθρωπο, προκειμένου να μην οδηγείται ο άνθρωπος σε άκρατο ατομοκεντρισμό, παρά να καθοδηγείται στη συνάντηση αγάπης, τόσο με τον συνάνθρωπο, όσο και με τον Θεό (Κατσιμίγκας, Γ. & Βασιλοπούλου, Γ., 2010).

Η Ορθόδοξη ανθρωπολογία αναγνωρίζει την ιερότητα της υπάρξεως του ανθρώπου θέτοντας κατευθείαν το ερώτημα κατά πόσο ο άνθρωπος έχει το δικαίωμα να επεμβαίνει επί θεμάτων ζωής (Σταυρόπουλος, Σ., 2014; Εκκλησία της Ελλάδος, 2006). Η διόρθωση ή αντικατάσταση του «hardware» του ανθρώπινου συστήματος, φαίνεται να έχει και αποχρώσεις κουλτούρας ευγονικής, όπου αυτό μπορεί να οδηγεί στην υποταγή στον «τύπο» (behavioural genetics) στα κατά παραγγελία γονίδια (σεξουαλικές προτιμήσεις, πολιτικές αντιλήψεις). Το γεγονός ότι μπορούμε κυριολεκτικά να κυριαρχήσουμε στο «μέσα» μας, ήτοι να αφαιρέσουμε γονίδια, να τα διορθώσουμε ή και να τα αντικαταστήσουμε, προκαλεί ενθουσιασμό, αλλά και πραγματικό τρόμο ταυτόχρονα (Shannon, T.A., 1998). Στο πεδίο της θεραπευτικής κλωνοποίησης, το «κενό» της ιστοσυμβατότητας λόγω του περιορισμένου αριθμού δωρητών, έρχεται να το καλύψει η κλωνοποίηση, δίνοντας λύση στον πάσχοντα ασθενή. Συνεπώς, η τεχνολογία της κλωνοποίησης καλύπτει τα «κενά» του δημιουργήματος του Θεού, με τεχνολογική τελειότητα, ωσάν να είναι τελειότερη από Αυτόν. Από την άλλη πλευρά όταν οι τεχνολογίες αποτυγχάνουν, τότε στρεφόμεστε στον Θεό, μετατρέποντας την πίστη σε μια θρησκευτική μηχανική που είναι παρούσα μόνο όταν χρειαζόμαστε (Drees, W.D., 2002). Μήπως όμως η εστίαση στο κενά του Θεού, τα οποία καλύπτει η επιστήμη είναι σαν να χτίζουμε τεχνολογίες πάνω σε πάγο;.

Η ιατρική και η ηθική είναι άρρηκτα συνδεδεμένες από τον πατέρα της ιατρικής -

Ιπποκράτη, της ιατρικής που ξεκίνησε θεραπευτική, έγινε προληπτική και τώρα με τη ραγδαία εξέλιξη της γενετικής οδηγείται στην προγνωστική. Η ηθική όμως αντίστοιχα διέπει και τον τρόπο ζωής των χριστιανών, προτρέποντάς τους στην βίωση[1] της εν Χριστώ ζωής (Κατσιμίγκας, Γ. & Βασιλοπούλου, Γ., 2010). Σε αυτό το σημείο το ζευγάρι που έχει ενωθεί με την Χάρη του Θεού δια του Μέγα Μυστηρίου (Γάμος), συμμετέχει στο δημιουργικό έργο του Θεού μέσα από την αναπαραγωγική λειτουργία. Στην υποβοήθηση της αναπαραγωγής με εργαστηριακό τρόπο αποχωρίζεται η σεξουαλική από την αναπαραγωγική λειτουργία και άρα δημιουργείται κενό στην διαδικασία της ιεροποιημένης συζυγικής συνεύρεσης (Κατσιμίγκας, Γ., 2016-2019).

Η κλωνοποίηση κατά την επιστημονική κοινότητα έρχεται για να εφαρμοστεί σε στείρα ζευγάρια που δεν μπορούν με άλλο τρόπο να τεκνοποιήσουν (Harris, J., 1997), από την άλλη πλευρά όμως η Εκκλησία δεν θεωρεί ως ποιότητα ζωής μόνον την βιολογική, ψυχολογική και κοινωνική ευδαιμονία, αλλά την πνευματική ολοκλήρωση, που σημαίνει ότι στην ατεκνία του ζευγαριού αντικρίζεται η βούληση του Θεού ή μια ευλογία που εκφράζεται ως δοκιμασία για να «γυμνάξει» το πνεύμα (Εκκλησία της Ελλάδος, 2006).

Η λήψη βλαστικών κυττάρων μέσω της θεραπευτικής κλωνοποίησης είναι οιονεί αναπαραγωγική κλωνοποίηση, καθότι παράγεται ζωή μέσω της κλωνικής αναπαραγωγής εμβρύου. Η διαφορά της θεραπευτικής κλωνοποίησης είναι ο σκοπός και όχι η πράξη καθαυτή. Η ανθρωπολογική διάσταση της Ορθόδοξης θεολογίας θεωρεί ενιαία τη σύσταση ψυχής και σώματος κατά την σύλληψη και ότι από την πρώτη στιγμή της συλλήψεως έχουμε άνθρωπο εν εξελίξει, έχουμε έμβρυο με αρχή και προοπτική ανθρώπινη, ως εικόνα του Θεού που πορεύεται προς το κατ' ομοίωση (Breck, J., 2002; Κατσιμίγκας, Γ. & Βασιλοπούλου, Γ., 2010; Αρχιμ.Μακαρίου Γρινιεζάκη, 2005; Εκκλησία της Ελλάδος, 2006). Συνεπώς η θεραπευτική-αναπαραγωγική κλωνοποίηση και χειρισμός των εμβρύων θεωρείτε αυτομάτως απορριπτέος από την εκκλησία (Breck, J., 2002).

Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο ορίζει ότι κάθε παρέμβαση που έχει ως σκοπό την δημιουργία ενός ανθρώπινου όντος που είναι γενετικώς όμοιο με ένα άλλο ανθρώπινο ον, ζωντανό ή νεκρό, απαγορεύεται ή όπως επίσης και η επιλογή φύλου για μη ιατρικούς λόγους ή η ανάπτυξη ανθρώπινων γονιμοποιημένων ωαρίων εκτός του ανθρώπινου σώματος μετά την πάροδο δεκατεσσάρων (14) ημερών από τη γονιμοποίηση (Ν.3305/2005; ΚΥΑ, 1998), Ωστόσο, επιτρέπεται στα ανωτέρω χρονικά όρια η έρευνα επί γονιμοποιημένων ωαρίων που έχουν διατεθεί για το σκοπό αυτό προκειμένου, διευρυνθούν οι γνώσεις επί της ανθρώπινης αναπαραγωγής, βελτιωθούν οι μέθοδοι διάγνωσης και θεραπείας της

υπογονιμότητας, βελτιωθεί ο έλεγχος της γονιμότητας (αντισύλληψη), εντοπιστούν τα αίτια των αποβολών, αναπτυχθούν τεχνικές ελέγχου και θεραπείας των γενετικών νόσων, καθώς και τεχνικές ελέγχου και θεραπείας γενετικών νόσων και συγγενών ανωμαλιών. Εδώ όμως η Ορθόδοξη Εκκλησία δίνει την σημασία της ψυχοσωματικής συμφυΐας του ανθρώπου, που σημαίνει ότι η ψυχή δεν εγκαθίσταται στο σώμα, αλλά γεννιέται μαζί με το σώμα (Εκκλησία της Ελλάδος, 2006).

Μπορεί να θεωρηθεί ότι η κλωνοποίηση δεν κλονίζει την ύπαρξη της ψυχής ή την παρουσία του Θεού στην δημιουργία της ζωής, καθώς και η κλωνοποίηση δημιουργία ζωής είναι. Ωστόσο, τίθεται το ερώτημα αν αυτός ο νέος τρόπος τεκνοποιίας, όπου το ένα μέλος δεν συμμετέχει καθόλου γενετικά, θα οδηγήσει στο μέλλον σε περισσότερα διαζύγια ή και σε μείωση του λόγου τέλεσης μυστηρίου ορθόδοξου γάμου. Οι θεολογικοί Πατέρες περισσότερο προβληματίζονται για τις σχέσεις στην οικογένεια, όπου το τέκνο είναι βιολογικό αντίγραφο του ενός γονέα, όπως εξίσου προβληματίζονται για τα συναισθήματα αυτών των παιδιών (Κατσιμίγκας Γ., Καμπά, Ε., 2010). Επίσης, η θεραπευτική κλωνοποίηση που προβλέπεται νομικά, επί γονιμοποιημένων ωαρίων, βρίσκει την Εκκλησία απέναντι στην εφαρμογή αυτήν, καθότι δεν θεωρεί ότι καταστρέφονται εμβρυονικά κύτταρα, αλλά ανθρώπινα έμβρυα (Αρχιμανδρίτη Μακαρίου Γρινιεζάκη, 2005). Η εκκλησία λοιπόν θεωρεί την επιλογή της θανάτωσης της αρχής της ζωής, μη συμβατή με την ιερότητα της ανθρώπινης ζωής.

Ο άνθρωπος αναδεικνύεται ως διαχειριστής της κτίσεως και αυτό του προσδίδει υπεροχή και εξουσία, ωστόσο οφείλει να ασκεί τις επιστήμες με λόγο και ήθος, όπως και ο πλατωνικός επιτάφιος λόγος αναφέρει «πᾶσά τε ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται» (Πλάτωνα, Μενέξενος, 246a-247e).

Η Ορθόδοξη θεολογία αναγνωρίζει την ιερότητα της υπάρξεως του ανθρώπου, ο οποίος θέλοντας να ομοιωθεί με τον Θεό καλλιεργεί τις επιστήμες, τις τέχνες, δημιουργεί οικογένειες (Εκκλησία της Ελλάδος, 2006). Ωστόσο, η ανάγκη του ανθρώπου να κυριαρχήσει απέναντι στην στειρότητα, στην ανικανότητα, στην αρρώστια, στον θάνατο στηρίχθηκε από τις νέες ιατροτεχνολογικές μεθόδους, δίνοντας σε αυτόν την αίσθηση της παντοδυναμίας, εφόσον ανατρέπει κοινωνικές νόρμες (δομή οικογένειας, αναπαραγωγή), αλλά και θεολογικούς προσανατολισμούς (Κατσιμίγκας, Γ. & Βασιλοπούλου, Γ., 2010; Μυτροσύλη, Μ., 2015). Η θνητή φύση μας δικαιωνίζεται με την αναπαραγωγή, με την ουσία της ζωής να συνοψίζεται κατά τον Πλάτωνα στην αποφυγή του θανάτου και στην αναζήτηση της αθανασίας (Γογγάκη, Κ., 2016). Η ανθρώπινη φύση ολοκληρώνεται

με την πνευματική αναγέννηση και ολοκλήρωση, με την αναζήτηση του ωραίου ως αγαθό που προκύπτει από την επιθυμία της μητέρας και του πατέρα να αναπαραχθούν, με σεβασμό στη φύση και στον εαυτό τους, η οποία δεν φαίνεται εν τέλει να ενισχύεται με την κλωνική αναπαραγωγή. Περισσότερο είναι η στιγμή να ατενίσουμε γενιές ωραίων παιδιών (σώμα και πνεύμα) μέσα από την φυσική προγεννητική αγωγή που θα επιτρέψει στο Έρωτα να είναι παρόν στην ανθρώπινη και θεία φύση και να γεμίζει την ψυχή του παιδιού ήδη από την σύλληψή του!

[1] Εδώ διακρίνεται η ζωή, από τον βίο, με την ζωή να είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων των οργανισμών, ενώ ο βίος είναι η ανθρώπινη ζωή που νοηματοδοτείται με την συμβίωση και τις κοινωνικές μας δεξιότητες (συνεργασία, αμοιβαία μάθηση, κοινωνική δικαιοσύνη (Dimitridis, n. & Psychogios, A., 2016: 171; Τάσης, Θ., 2017: 34)

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αρχιμανδρίτη Μακαρίου Γρινιεζάκη (2005), Κλωνοποίηση: Ηθικοκοινωνικές και Θεολογικές Συνιστώσες., Αθήνα: Ακρίτας.

Αρχιμανδρίτη Μακαρίου Γρινιεζάκη (2014), Προβληματισμός της Ορθοδόξου Θεολογίας για τα Σύγχρονα Βιοτεχνολογικά Επιτεύγματα, στο Κανελλοπούλου-Μπότση, Μ. & Παναγοπούλου-Κουτνάτζη, Φ. (Επιμ), *Βιοηθικοί Προβληματισμοί.*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Bertin, A.M. (2008), *Η φυσική προγεννητική αγωγή- μια ελπίδα για το παιδί, την οικογένεια και την κοινωνία.*, Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Προγεννητικής Αγωγής.

Γογγάκη Κ. (2016), Η μουσική και γυμναστική εναρμόνιση υπό την οπτική του πλατωνικού νοήματος ζωής., Πρακτικά Εργασιών 2015-2016, 2η θεματική: Εφαρμογές της Φιλοσοφίας στην Επιστήμη και την Τέχνη, Διεθνής Επιστημονική Εταιρία Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας: Τόμος Πρακτικών Φιλοσοφικού Forum «Ανάδρασις».

Γρηγοράκη Κ., Κουμεντάκης Π., Ιωάννα Μ., Παππάς Γ., Τσιμπούκης Κ., Σκαρμούτσου Μ., Τραγέα Ρ. (2004), Η αγωγή του παιδιού για τον γονιό

και μέλλοντα γονιό του 21ου αιώνα., Ελληνική Εταιρεία Προγεννητικής Αγωγής.

Εκκλησία της Ελλάδος (2006) Ειδική Συνοδική Επιτροπή Βιοηθικής, Βασικές Θέσεις επί της Ηθικής της Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής: Ορθόδοξη Θεώρηση της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής., Ιερά Συνόδος: 11-1-2006, στο www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/bioethics/K0006.htm.

Κανελλοπούλου Μ., Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φ. (2014), Βιοηθικοί Προβληματισμοί., Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κατσιμίγκας Γ. & Καμπά Ε. (2010), Ηθική - Θεολογική και Νομική Προσέγγιση της Κλωνοποίησης., Νοσηλευτική, 49 (4): 338-346.

Κατσιμίγκας, Γ. & Βασιλοπούλου, Γ. (2010), *Βασικές Αρχές Βιοηθικής και Ορθόδοξης Ηθικής.*, Το Βήμα του Ασκληπιού, 9 (2): 158-170.

Κατσιμίγκας, Γ. (2016-2019), Η εξωσωματική γονιμοποίηση υπό το πρίσμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας, Κείμενο δημοσιευμένο στην Ειδική Συνοδική Επιτροπή επί Ειδικών Ποιμαντικών Θεμάτων και Καταστάσεων (Κανονισμός 135/1999) 2016-2019, τριετής θητεία, διαθέσιμο στο <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/pastoral/pastoral.htm>

Μαρή, Ι. (2004), *Προγεννητική Αγωγή: Η Αγωγή του παιδιού αρχίζει από την σύλληψη.*, Αθήνα: Πύρινος Κόσμος.

Μυτροσύλη, Μ. (2015), *Η μετάβαση από την βιοηθική στο βιοδίκαιο.*, Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, 20: 171-197.

Σαρρής Μ. (2001), *Κοινωνιολογία της Υγείας και Ποιότητα Ζωής.*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Σταυρόπουλος Α. (2014), Βιοηθική και Ορθόδοξος Εκκλησία - (Bioetica e Chiesa ortodossa., Διεπιστημονικό Συνέδριο «Ιατρική Ευθύνη και Βιοηθική II - Σύγχρονες Προσεγγίσεις και Προοπτικές του μέλλοντος», Εφετείο Αθηνών: 14-15 Μαρτίου 2014.

Τάσης, Θ. (2017), *Πολιτικές του Βίου II: Η Επιμέλεια του Εαυτού στην Εικονιστική Κοινωνία.*,

Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός.

Τζιαβάρας Γ. (1984), Μετάφραση: Kant E.: Τα Θεμέλια της μεταφυσικής των ηθών., Αθήνα: Δωδώνη.

Ξενόγλωσση

Brannigan, R. & Lipshultz, L. (2008), *Sperm transport and capacitation.*, Glob. libr. women's med., (ISSN: 1756-2228) 2008; DOI 10.3843/GLOWM.10316.

Bruce, L. (2017), *Bruce Lipton, PhD: The Jump From Cell Culture to Consciousness Interview by Craig Gustafson.*, Integrative Medicine, 16 (6): 44-50.

Clulow, C. (2019), *Love, sex and psychotherapy in the post-romantic age: A commentary.*, European Journal of Psychotherapy & Counselling, 21 (3-4): 288-300.

Dimitraïdis, N & Psychogios, A. (2016), *Neuroscience for Leaders: A brain-adaptive leadership approach.*, London: Kogan Page.

Drees, W.D. (2002), 'Playing God? Yes!' Religion in the light of technology., Zygon, 37 (3): 643-654.

Gaulfield, T. (2003), *Human cloning laws, human dignity, and the poverty of the policy making dialogue.*, BMC Medical Ethics, 4 (3): 1-7.

Harris J. (1997), "Goodbye Dolly?"The ethics of human cloning., Journal of Medical Ethics, 23 (6): 353-360.

Hasson, K. (2019), *Illness or Identity? A disability rights scholar comments on the plan to use CRISPR to prevent deafness.*, BIOPOLITICAL TIMES (9.10.2019), Center for and Society, available at <https://www.geneticsandsociety.org/biopolitical-times/illness-or-identity-disability-rights-scholar-comments-plan-use-crispr-prevent>

Hoffman, R.M. & Borders, L.D. (2001), *Twenty-five years after the Bem Sex-Role Inventory: A reassessment and new issues regarding classification variability.*, Measurement and Evaluation in Counseling and

Development, 34, 39-55.

Jaenisch, R. (2004), *Human cloning - The science and ethics of nuclear transplantation.*, NEJM, 351 (27): 2787-2791.

National Bioethics Advisory Commission (1997), *Cloning Human Beings.*, Rockville, Report and Recommendations of the National Bioethics Advisory Commission: Maryland June 1997.

Sandoe, P., Nielsen, B.L., Christensen, L.G. & Sorensen, P. (1999), *Staying good while playing God - the ethics of breeding farm animals.*, Animal Welfare, 8: 313-328.

Shannon, T. A. (1998), *Human Cloning: Religious and Ethical Issues.*, Valparaiso University Law Review, 32 (2): 773-792.

Singer M., Berg P. (1991), *Genes and genomes: a changing perspective.*, Mill Valley, CA: University Science Books.

The Ethics Committee American Society for Reproductive Medicine (2016), *Human somatic cell nuclear transfer and reproductive cloning: an Ethics Committee opinion.*, Fertility and Sterility, 105 (4): e1-e4.

Wilmut I., Schnieke A., McWhir J., Kind A., Campbell K. (1997), *Viable offspring's derived from fetal and adult Mammalian cells.*, Nature, 385: 810-813.

Wilmut I., Campbell K., Tudge C. (2000), *The second creation: Dolly and the age of biological control.*, Cambridge: Harvard University Press.

World Health Organization (2010), *WHO laboratory manual for the examination and processing of human semen, fifth edition.*, Geneva: WHO Press.

Σχετικό Νομοθετικό Πλαίσιο

N. 3089/2002 (ΦΕΚ327/Τ.Α΄/23-12-2002), *Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή.*, κεφάλαιο όγδοο, άρθρο 1455, παράγραφος 1., όπως ισχύει.

ΚΥΑ (1998), Υπουργού Εξωτερικών και Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας Υπ' αριθ. Φ. 0546/1/ΑΣ 723/Μ. 4898/ 21 Οκτ. 1998, Έγκριση του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη σύμβαση για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Αξιοπρέπειας του Ανθρώπινου Όντος έναντι των εφαρμογών της Βιολογίας και της ιατρικής (Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιο-ιατρική) απαγορεύουν την κλωνοποίηση ανθρώπινων όντων (ΦΕΚ 244/τ.Α΄/29-10-1998).

Ν.3305/2005 (ΦΕΚ17/τ.Α΄/27-1-2005), Εφαρμογή της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, όπως ισχύει.

Δικτυακοί τόποι:

The University of Edinburg (2016), Dolly the Sheep: the first cloned adult animal, <https://www.ed.ac.uk/research/impact/medicine-vet-medicine/dolly-sheep> (προσβάσιμη στις 09/03/2020).

<https://bit.ly/2BY82Gy>